

ΔΥΟ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΙ ΑΧΡΙΔΩΝ*
(ΠΡΩΤΗΣ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΗΣ)

ΕΝ ΤΥΒΙΓΓΗ:

ΠΑΡΑ ΜΑΡΤΙΝΩ, ΤΩ, ΚΡΟΥΣΙΩ:

ΓΑΒΡΙΗΛ (1587) ΚΑΙ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ (1599)

ΚΑΙ Ο ΣΥΝ ΑΥΤΟΙΣ

ΠΕΛΑΓΟΝΙΑΣ ΙΕΡΕΜΙΑΣ

ΤΑ ΚΑΤ' ΑΥΤΟΥΣ
ΚΑΤ' ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΕΓΓΡΑΦΑ

Β'.

§ 9. Ἐκ τοῦ VII τ : τοῦ *Ἡμερολογίου* (Diarium) τοῦ Κρουσίου τοῦ περιέχοντος κατὰ τὴν αὐτόγραφον αὐτοῦ σημείωσιν τὰ ἀπομνημονεύματα τῶν ἑτῶν ἀπὸ τῆς 1ῃ Σεπτεμβ. τοῦ 1598 ¹ μέχρι τῆς 31 Δεκεμβρίου 1599 ἀποσπᾶσας εἶχον πρὸ τριακονταετίας φέρει εἰς φῶς ἐν τῇ *Revue d. Etudes Grecques* (1898, Paris) εἰδήσεις ὄλως νέας περὶ τῆς ἀνὰ τὴν Εὐρώπην περιοδείας ἀγνώστου ἀρχιεπισκόπου (πατριάρχου) Ἀχριδῶν, τοῦ *Ἀθανασίου* καὶ τῆς συνοδείας αὐτοῦ καὶ τῆς εἰς τὴν Τυβίγγην καθόδου. Ἐν τῇ μελέτῃ μου ταύτῃ οὐ μόνον τὰ τοῦ Ἀθανασίου ἐν ὄλῳ ἐπὶ τὸ ἀκριβέστερον ἐν τισὶν ἀναδημοσιεύω ἀλλὰ καὶ διὰ *νέων* ἀνεκδότων ἐγγράφων καὶ σημειωμάτων συμπληρῶ. Ὁ δὲ καὶ σπουδαιότερον ἀκόμη, ηὐτύχησα ἐν ἄλλῳ τόμῳ τοῦ *Ἡμερολογίου*, ὡς ἐν οἰκείῳ μέρει δειχθήσεται, ἵν' ἀνεύρω *πληρηστάτην* ἐκθεσὶν τῆς ὑποδοχῆς εἰς τὴν Τυβίγγην καὶ τῆς ἐν αὐτῇ ἐπισήμου δεξιώσεως ἐν γένει καὶ φιλοξενίας τοῦ *πατριάρχου Γαβριήλ* κατὰ Σεπτέμβ. τοῦ 1587. Τὰ τῆς ἐπισκέψεως τοῦ Γαβριήλ καὶ τῆς μεγαλοπρεποῦς αὐτοῦ συνοδείας εἰς Τυβίγγην καὶ τὰ τῆς διαμονῆς ἐγνωρίζομεν ἐν ὀλιγίστοις. Ἐξ ὧν αὐτὸς ὁ Κρουσίος ἀναγράφας μετὰ ὀκταετίαν ἐδημοσίευσεν ἐν τοῖς *Σουηβικοῖς Χρονικοῖς* (Annales Sue-

*) Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους σ. 79.

1. Ἡ 19ῃ Σεπτεμ. (1529) εἶναι ἡ γενέθλιος αὐτοῦ ἡμέρα, ἣν παντὶ τρόπῳ δοξάζει καὶ ἐν πάσῃ εὐκαιρίᾳ ἀναφέρει ὁ τῆς Τυβίγγης φιλέλλη καθηγγητής. Ἰκανὰ ἐπὶ τῇ γενεθλίῳ ἀνέκδοτα ἐπιγράμματα ἐδημοσίευσεν ἐν διαφόροις πρὸ ἑτῶν περὶ Κρουσιανῶν μελέταις μου.

«Θεολογία» τόμος Θ'

vici, 1595—1596)¹ άνεδημοσίευτε δὲ ὁ *Legrand* καὶ μετὰ ταῦτα ἔξελληνίσας ὁ *Π. Ζεργλένης*² κατὰ τὸ 1922, μὴ καταδεξάμενος ἵνα ἀναφέρῃ τὴν πρόθεσιν αὐτοῦ ἐν καιρῷ ἵνα, ὡς πάντοτε, ἀφιλοκεροδέστατα καὶ ἀδελφικώτατα βοηθήσω αὐτῷ πρὸς συμπλήρωσιν ἐκ τῶν παρ' ἐμοὶ ἀνεκδότων, ὧν γινώσιν εἶχε³.

Τὴν ἔκθεσιν ταύτην λατινιστὶ γεγραμμένην δημοσιεύω αὐτῇ λέξει ἄλλὰ καὶ μετάφρασιν αὐτῆς ἐπισυνάπτω πρὸς μείζονα διάδοσιν, παρατιθεὶς ταύτη καταλλήλως καὶ τὰ ὀλίγα ἐν τοῖς *Σουηβικοῖς Χρονικοῖς*, εὐρημένα πρὸς συμπλήρωσιν καὶ εὐκολίαν τοῦ ἀναγνώστου.

Διὰ τῆς ἐργασίας μου ταύτης προσεπάθησα, κατὰ τὸ ἐνταῦθά μοι δυνατόν, ἵνα ὑποβοηθήσω τὸν μέλλοντα ἀναγνώστην, ἐὰν ἐταστικώτερον τὰ κατὰ τοὺς δύο τούτους *αὐτοκαλουμένους Πατριάρχας* μὲ τοὺς πηχυαίους τίτλους⁴ ἵνα συνεξετάσῃ ἐπιθυμήσῃ, προσεπάθησα, ἐπαναλαμβάνω, ἵνα ἔχῃ ἔργον ὁπωσδήποτε ἄριον καὶ τὰς διαφόρους εἰδήσεις καὶ δὴ τὰ νέα ἔγγραφα ἐπὶ τὸ αὐτὸ πρὸς ἔλεγχον συνηγμένα. Προσέτι καὶ τὰς συζητήσεις περὶ τῆς τῶν *Ἀναμορφωτῶν* δόξης, τῆς *νεοτεύκτου Ἐκκλησίας* ἐπὶ θρησκευτικῶν διαφορῶν πρὸς τὴν ἡμετέραν Ἐκκλησίαν καὶ τὴν ἀνταλλαγὴν γινωμῶν ἐν φιλικωτάτῃ ἀναστροφῇ ἢ μετὰ γεύματα, εὐκαιρίας διδομένης, μεταξὺ ἐρωτήσεων διὰ τὰ ἑλληνικὰ τῆς Ἀνατολῆς πράγματα. *Varia locuti sumus*.. γράφει ὁ Κρούσιος ἀλλὰ καὶ περὶ θρησκευτικῶν τοῦ λόγου περιστροφέντος *consentimus in his...de invocatione ὅμως...disentiebamus* καὶ οὕτω καθεξῆς. Ὁ Κρούσιος, ὡς ἀλλαχοῦ ἔδειξα, δὲν παρέλιπεν εὐκαιρίαν εἶτε γράφων, εἶτε συνδιαλεγόμενος πρὸς τοὺς αὐτῷ προσερχομένους Ἕλληνας ἵνα προβάλλῃ θέματα ἰδιαιτέρως προσφιλῆ αὐτῷ, οἷον τὸ περὶ τῆς προσκυνήσεως τῶν εἰκόνων, τὸ τῆς ἐπικλήσεως τῶν ἁγίων, τῆς μεσιτείας αὐτῶν⁵ ὡς ὁ λόγος προῖόν φανερώσει. Ἐπὶ τούτῳ καὶ μετάφρασιν τῆς παρατιθεμένης κατὰ τὴν συζήτησιν μετὰ τοῦ Ἀθα-

1. σ. 278—306. Notes sur M. Crusius, ses livres, ses ouvrages, et ses manuscrits.

2. Ἐν οἰκείῳ μέρει σημειοῦνται τόπος καὶ τῶν ἐκδόσεων, ἵνα μὴ ἐπαναλαμβάνωνται.

3. Ὅρα τὰ ἐπὶ τούτῳ σεσημειωμένα μοι ἐν *Ἐπειρῇ*. Β. Σπουδῶν 1929.

4. Γ. ἐλέφ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος τῆς πρώτης Ἰουστινιανῆς Ἀρχιδῶν καὶ πάσης Βουλγαρίας, Σερβίας, Ἀλβανίας, Μολδοβλαχίας Οὐγγροβλαχίας καὶ τῶν λοιπῶν.

5. Ὅρα καὶ ἐν σημ. 3ῃ τῆς σ. 7 ἐνταῦθα.

νασίου κλ. **Ἀπολογίας τοῦ Κρουσίου λατινιστὶ κατ' ἄρθρα** τῷ φίλῳ ἀναγνώστῃ παρέχω.

§ 10. Ἐν τῷ μέρει τούτῳ τῆς ἐργασίας μου προβαίνων κατὰ καλὴν καὶ ἠθλογημένην σύμπτωσιν ἐνεθυμήθην καίτοι χρόνου τεσσαρακονταετῆς μῆκος ὑπέρρευσεν, ὅτι ἀμέσως μόλις ἐκ Γερμανίας εἰς τὰ πάτρια ἐπανελθὼν ὁ χρηστός ἐκεῖνος καὶ ἐμβριθῆς Ἕλλην παλαιογράφος ὁ γερο-Σακελλίων ἐξ Ἀθηνῶν ἔστειλέ μοι φυλλάδιον «τοῦ μακαρίου Νικηφόρου τοῦ Θεοτόκη ποιήματα ἱερὰ ἀνέκδοτα» περιέχον, ἐκ χειρογράφου τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης· (σ. θ' +65). Ἀκριβῶς ἐν τῷ περὶ οὗ ὁ λόγος φυλλάδιῳ προτέτακται ἀνάγνωσμα «περὶ τῆς τῶν ἁγίων πρεσβείας ὅτι ὑπὸ τῶν θεοπνεύστων γραφῶν καὶ τῶν θεηγόρων Ἀποστόλων τοὺς ἁγίους πρεσβευτὰς πρὸς Θεὸν τιθένα ἢ ἀποστολικὴ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ παρέλαβεν ἐκκλησία». Ἡ ἐν εἶδει ἀναγνώσματος πραγματεία εἶναι **ἐπιστολιμαία διατριβή** τοῦ κλεινοῦ τῆς Κερκύρας γόνου καὶ διδασκάλου, τοῦ ἀθανάτου τῶν Κυριακοδρομίων συντελεστοῦ τούτου Θεοτόκη πρὸς φίλτατον αὐτῷ πρόσωπον μὴ ὀνομαστὶ ἡμῖν γνωριζόμενον, ὑποκείμενον δὲ ἐξετάσεως ἐν αὐτῇ πρόκειται ἡ γνωστὴ τῶν Ἀναμορφωτῶν δοξασία περὶ τῆς τῶν ἁγίων πρεσβείας, ἥτοι μεσιτείας πρὸς τὸν οὐράνιον πατέρα ὑπὲρ τῶν ἡμῖν πεπλημμελημένων, ἦν ἐκεῖνοι μὲν, ὡς ἄνω ἐν οἰκείῳ τόπῳ λέγεται καὶ κατωτέρω εὐρύτερον ἐπαναλαμβάνεται, ἀπορρίπτουσιν, ἡ δὲ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ἀνέκαθεν ἀποδέχεται, ὡς νόμιμον τῷ Θεῷ εὐάρεστον καὶ λυσιτελές. Τότε, κατ' Αὐγούστον τοῦ 1890, γράφων περὶ τῆς συγγραφῆς ταύτης τοῦ μακαρίτου Σακελλίωτος ἐν τῷ «Νεολόγῳ· τῆς Κ]πόλεως ἰ ἐμνήσθην κατὰ πρῶτον ἴσως τοῦ συγγραφέως τῆς **Τουρκογραφικίας** Μαρτίνου τοῦ Κρουσίου, ὅστις συζητῶν μετὰ τῶν εἰς Τυβίγγην προσερχομένων αὐτῷ πρὸς ζητείαν ὀρθοδόξων ἢ μετὰ τῶν ἐν ΚΠόλει ἀλληλογραφῶν ἐπέμενε καὶ ὠμολόγει ὅτι «οὐχ ὑπάρχει ἀνάγκη μεσιτείας **ἀμέσως** ζητῶ παρὰ τοῦ Πλάστου, ὅπερ θέλω» καὶ οὐχὶ δι' ἄλλου τινός». «Τῶν ἁγίων τὴν πίστιν, τὴν καρτερίαν, τὴν ὑπομονήν, τὴν εὐσέβειαν καὶ τὰς ἄλλας ἀρετάς, αἷς διέπρεψαν... μμεῖσθαι καλόν...ἀλλὰ **ἐπικαλεῖσθαι** αὐτούς, ἵνα γίνωσι μεσίται ἡμῶν καὶ ὑπερεντύχωσι πρὸς Θεὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἢ ὑπὲρ τῶν ἤδη νεκρῶν ἡμῶν...ἢ **προσκυνεῖν**... ἢ ταῖς εἰκόσιν αὐτῶν...οὐδὲ μὴν νοαῖς» καὶ ἀναθήμασι **τιμᾶν**, ἵνα μὴ τὴν μόνῳ τῷ Θεῷ ὀφειλομένην τιμὴν

1. *Νεολόγου* (ΚΠ) φυλλ. 4 Αὐγούστου 1890.

»ἐπὶ κτίσματα μεταφέρωμεν κλ.»¹ Μάτην οἱ ἐν ΚΠόλει καὶ δὴ ὁ πατριάρχης Ἱερεμίας ἀπέκρουσεν ἐν ταῖς Ἀποκρίσειν αὐτοῦ τὰς τῶν προτεσταντῶν θεωρίας καὶ τὰς ἐκ τῆς *πίστεως μόνης δικαιοσύνης ἄνευ ἀγαθῶν ἔργων*, ὁμιλεῖ περὶ τῆς παρ' αὐτῶν παρεξηγήσεως τῶν γραφικῶν ρητῶν, ἀξιοῖ ἵνα τὰ ρητά, ἐφ' ὧν πειρῶνται οἱ ἐν Τυβίγγη ἵνα στηρίξωσι τὰς θεωρίας αὐτῶν, νοήσωσιν, ὡς περ οἱ οἰκουμενικοὶ διδάσκαλοι καὶ αἱ οἰκουμενικαὶ σύνοδοι... Οἱ ἐν Τυβίγγη ἀνταπήντησαν, αἰτοῦνται παρὰ τοῦ πατριάρχου συγγνώμην, διότι *κατὰ τὸ »γερμανικὸν καὶ εὐσεβὲς αὐτῶν ἀνυπόκριτον φιλάληθες παρρησιαστικώτερον»* ἔγραψαν. Ἀλλὰ καὶ ὁ Πατριάρχης δὲν ὀκνεῖ ὅπως καὶ αὐτὸς *παρρησιαστικώτερον* ἀποκρίνηται· αἱ ἀντιρρήσεις καὶ τὰ πρὸς στήριξιν τῶν θεωριῶν αὐτῶν δὲν ἐρμηνεύονται ὑπὸ θεολόγων, *οἱοὶ ὑμεῖς*, λέγει, παρακαλεῖ δὲ ἵνα τοῦ λοιποῦ μὴ παρέχωσιν αὐτῶ, πολυμερίμνῳ ὄντι, κόπους. Ἐν τῇ τελευταίᾳ μάλιστα πρὸς τοὺς ἐν Τυβίγγη Ἀποκρίσει [τῇ τρίτῃ] πατρικώτατα καὶ Εὐαγγελικώτατα γράφει *«μηκέτι περὶ δογμάτων, φιλίας δὲ μόνης* ἔνεκα, εἰ βουλευτόν, γράφατε»². Εἶναι ἀκριβῶς γνώμη τοῦ σοφοῦ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλη-

1. Ὅρα τὴν ἐπὶ τῷ σημείῳ τούτῳ τοῦ πατριάρχου Ἱερεμίου Β'. Ἀποκρίσιν ἣτις εἴρηται ἐν σπανιωτάτῳ βιβλίῳ, ὅπερ φέρει τὴν ἐπιγραφὴν *Acta et Scripta Theologorum Wirtembergensium et Patriarchae Gpolitani D. Hieremiae*. Witebergae, 1584 μέγα σχῆμα, δίστηλον λατινιστὶ—ἑλληνιστὶ, σ. 109 111 τιμῶμεν τοὺς ἀγίους καὶ ὡς φίλους τοῦ Θεοῦ... (1576, 15 Μαΐου ἀπὸ ΚΠόλεως ἐν τῇ πατριαρχικῇ σεβασμίᾳ μονῇ τῆς *Παμμακαρίστου* [πατριαρχείου]. Καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ Ἀποκρίσει πρὸς τοὺς ἐν Τυβίγγη ὁ πατριάρχης ἀνασκευάζει (σ. 252) καὶ τὰ περὶ τῶν εἰκόνων 256 καὶ διδάσκει μετὰ πατριαρχικῆς ἀγάπης ἀλλὰ καὶ σοβαρότητος καὶ ἀξιοπρεπείας. Αἱ ἀποκρίσεις αὗται δογματικαὶ εἶναι καὶ ἱστορικὸν μνημεῖον ὑψίστης σημασίας διὰ τὴν μετὰ τὴν Ἄλωσιν Ὁρθοδοξίαν.

2. *Acta et Scripta Witebergae*, 1584 σ. 370 (Ἰουνίου ἕκτη 1581). Ὅρα τὴν προηγουμένην σημείωσιν. Εὐτύχημα διὰ τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν καὶ οὗ τῆς Ὁρθοδοξίας μετὰ τὴν Ἄλωσιν ὅτι ἡ ἐπίσημος ἀλληλογραφία τῶν ἐν Τυβίγγη μετὰ τοῦ πατριαρχείου τῆς ΚΠόλεως ἐδημοσιεύθη τὴν κρατοῦσαν ἐν τῷ κέντρῳ τῆς Ὁρθοδοξίας ὀρθόδοξον συνειδήσιν ἀπαρασάλευτον μαρτυροῦσα. Ἐδημοσιεύθησαν δὲ τὰ σπουδαιότατα ταῦτα ἔγγραφα ὑπὸ τῶν ἐν Τυβίγγη ἀμέσως ἐξ ἀνάγκης ἔνεκα τῆς ἐκ τῶν παπιστῶν πολυμεροῦς ἀντιδράσεως, οἵτινες διὰ τοῦ νεοσυστάτου τάγματος τῶν *ὄπαδῶν τοῦ Ἰησοῦ* δραστηρίως εἰργάσθησαν πανταχοῦ κατὰ τῶν Διαμαρτυρομένων. Ὀλίγα περὶ τούτων πρόχειρα βλ. εἰς τὰ ἐμὰ *Germanograeca* (ΚΠ. 1922 σ. 35) κ. ἑ. ξ.

σίας πρωθιεράρχου σοφῆ καὶ χριστιανικῆ, εἰς τὴν ὁποίαν καταλήγει, καὶ τὴν ὁποίαν σήμερον ὄλαι αἱ χριστιανικαὶ Ἐκκλησίαι διὰ διαφόρων μέσων, ὡς βλέπομεν, ἐπιζητοῦσιν ἵνα καλλιεργήσωσι καὶ τὸν ἱερὸν μεταξὺ αὐτῶν σύνδεσμον παρὰ τὰς δογματικὰς αὐτῶν διαφορὰς τονώσωσι τὴν ἀμοιβαίαν φιλίαν προσέγγισιν ἐνισχύσωσι καὶ διὰ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν ἀγαθῶν σχέσεων καὶ δεσμῶν τὴν καθόλου πνευματικὴν καὶ ἠθικὴν ζωὴν τῶν πιστῶν προαγάγωσιν.

§ 11. Ἡ ἐπίσημος ἀλληλογραφία μετὰ τῶν ἐν ΚΠόλει ἔληξε· ἡ δ' ἄλλη ἠρραιώθη μὲν ἀλλὰ δὲν ἔπαυσε· περιορίσθη. Καὶ ἔπαυσαν μὲν αἱ ἐπὶ τοῦ θρησκευτικοῦ πεδίου σχέσεις, ἀλλ' ὅμως ἡ πανθομολογούμενη τοῦ Κρουσίου φιλελληνία, ἡ ἀμείωτος αὐτοῦ πρὸς τὰ ἑλληνικὰ γράμματα, ἀρχαῖα τε καὶ νεώτερα, στοργή, ἡ ἐνδόμυχος αὐτοῦ ἐπιθυμία καὶ ὄρηξ ἵνα *« ἢ περὶ τὴν ὀρθοδοξίαν γε συνάφεια ἐγγυὲς μείνη »*¹ καὶ μὴ χαλαρωθῆ, δὲν ἀφῆκαν αὐτὸν ἀπαθῆ καὶ ἥσυχον· ἐφοβεῖτο μὴ ὁ *δεσμὸς τῆς ἀγάπης*² διασπασθῆ. Ἐν γράμματι αὐτοῦ πρὸς τὸν πατριάρχην κεχροτισμένῳ τὴν ζ'. Ὀκτωβρ. 1589 ἔτους ἀναφέρει· «... » ἐδοκοῦμεν ἐπὶ πολὺ ἡμᾶς λήθη παραδοθῆναι οὐ μόνον διὰ τὴν σιωπὴν τῶν ἐν τῇ Κωνσταντίνου· ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦτο ὅτι *παρὰ τῶν παπιστῶν* οἱ ἐνταῦθα σφόδρα διεσύρθημεν· ἐπεὶ καὶ ἐν τῇ τελευταίᾳ » Ὑμῶν πρὸς τὰ ἡμέτερα ἀποκρίσει... *οὐκέτι ἄξιοι ἀποκρίσεως ἐκρινόμεθα*³. Δι' ὅπερ ὁ καλὸς Κρουσίος ἐπεζήτησε τὰς παλαιὰς φιλίας ἵνα ἀνασυνδέσῃ καὶ διὰ τῶν ἀντιπροσώπων αὐτοῦ φίλων καὶ μαθητῶν, τῶν παρὰ τῇ γερμανικῇ πρεσβείᾳ ἐφημερίων, τοῦ τε Στ. Γεραχίου καὶ τοῦ Σ. Σιωπικοῦ καὶ ἄλλων ἵνα νέας συναψῇ⁴. Οὕτως ἤρχισεν ἡ ἀλληλογραφία πρὸς Μάξιμον τὸν Μαργούνιον, Γαβριὴλ τὸν Σεβῆρον μετ' οὐ πολὺ καὶ πρὸς Μελέτιον τὸν Πηγᾶν, πρωτοσύγκελλον τοῦ πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας⁵ ὃν ὁ τε Σιωπικὸς καὶ ἄλλοι Διαμαρτυρόμενοι περιηγηταὶ κατερχόμενοι διὰ τῆς Αἰγύπτου εἰς τὴν Ἁγίαν Πόλιν εἶχον σχετισθῆ, τὴν σοφίαν αὐτοῦ τιμήσει καὶ τὸ πρὸς συζήτησιν θρησκευτικῶν ζητημάτων ἐτοῖμον γνωρίσει. Δὲν ἐκτείνομαι περισσότερον.

1. Turcograecia σ. 424.

2. *Ἀπόθι.*

3. Ἐν Ἐκκλησ. Ἀληθείᾳ τοῦ 1894 ἐδημοσιεύθησαν ὑπ' ἐμοῦ τὸν ἐκδοτα ταῦτα γράμματα μετὰ τῶν σχετικῶν εἰσηγήσεων ἐν ἐπαλλήλοις φύλλοις.

4. Turcograecia, σ. 527.

5. *Ἀπόθι.* σ. 531.

§ 12. Δὲν θέλω ἵνα μειώσω τὴν πρὸς πᾶν ἑλληνικὸν εἰλικρίνειαν τοῦ Κρούσιου καὶ δὴ τὴν πρὸς τὴν Ὁρθοδοξίαν, εἰ καὶ ἔκ τινων φράσεων ὑποδεικνύεται, ὅτι οἱ ἐν Τυβίγγῃ ἤθελον ἡμεῖς *αὐτοῖς προσε-θῆσασθαι*¹ καὶ *οὐχὶ ἐκεῖνοι ἡμῖν*. Δὲν ἐπιθυμῶ ἵνα ταύτην μειώσω, εἰάν ὑπομνήσω ἐν τῷ μέρει τούτῳ ὅτι καὶ ἀνάγκη ὤτρυνε τὸν Κρούσιον καὶ δὴ ἐπέβαλε πολιτικο-ἐκκλησιαστικὴ ἵνα μὴ χαλαρώσῃ τὰς πρὸς τοὺς Ἑλληνας σχέσεις. «Ὁ ρωμαῖος ἀρχιερεὺς νεωτερισμὸν ἡμῖν ἐγκα-λεῖ, γράφει πρὸς τὸν Ἱερεμίαν, διότι... δι' ἀνδρός, θεία ἐλλάμπει, »Μαρτίνου τοῦ Λουτῆρος τὰ βελτίω ἐδιδάχθημεν»². Πράγματι ἀφοῦ ἐν μέσῳ τοῦ βαρυτάτου ἐν Εὐρώπῃ καθολικισμοῦ αἱ τῶν ἐν γένει Διαμαρτυρομένων δηλώσεις καὶ κινήσεις ἐπετάθησαν καὶ ἐξηπλώθησαν (1530, ἐν Αὐγούστῃ, Confessio Augustana), ἀφοῦ πᾶσα πρὸς συνδι-αλλαγὴν ἢ συνεννόησιν τῶν τριῶν τοῦ ἐν τῇ Δύσει χριστιανισμοῦ τύ-πων, Λουθηρανῶν Καλβινιστῶν καὶ Καθολικῶν ἀπέτυχε (1552, Τρι-δέντῳ σύνοδος), ἀσυμφωνία δὲ πλήρης καὶ αὐθεντικὴ ἐπεκράτησε (1551, ἐν Αὐγούστῃ, *Θρησκευτικὴ εἰρήνη, jus reformandi*)³ οἱ πάσαι ἐντόνως ἐκινήθησαν. Παῦλος ὁ Γ'. Παῦλος ὁ Δ'⁴ ἐκινήθησαν πρὸς ὅλας τὰς διευθύνσεις καὶ εἰς τὴν Ρωσίαν αὐτὴν καὶ ὁ Γρηγόριος ὁ ΙΓ'⁵ ἐφ' οὗ λόγος διεσπάρη ὅτι ὁ οἰκ. πατριάρχης ἐδέξατο τὸ *νέον Ἡμερολόγιον*, πρᾶγμα, ὅπερ κατετάραξε τοὺς ἐν Τυβίγγῃ καὶ τὸν Κρούσιον. Οὗτος καὶ παρὰ τοῦ Φιλαδελφείας ἐζήτησε πληροφορίας

1. *Ἐκκλησιαστ. Ἀληθείας, 1894*, Ἐπιστολὴ τοῦ Κρούσιου πρὸς τὸν Ἱερεμίαν καὶ ἡ ὑπ' αὐτὴν σημειώσεις μου. *Πεβλε*: περὶ τῆς ἰδέας ταύτης καὶ τὰ ἐν τῇ *Συμβολικῇ* (τ. Α' σ. 82—) τοῦ φιλιτάτου κ. Ι. Μεσολωρᾶ.

2. Turcograecia, 423 Ἐν ἐπιστολῇ πρὸς τὸν Ἱερεμίαν, ἦτις, ὡς ἐσημείωσα καὶ πρὸ ἐτῶν, καὶ ἐν τοῖς Actis δημοσιεύεται *συγχρόνως*. Βλέπε: καὶ *Μυστακίδου, Germanograecia* σ. 15 ἰκανὰ περὶ τούτου.

3. L. v. Ranke. Die römischen Päpste, in den letzten vier Jahrhunderten. Λιψίq. 1878 (7η ἐκδ.). σ. 125. Οἱ πάσαι προσπάθειαι τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος erst im J. 1552 waren alle Versuche hiezu vollständig gescheitert u die drei grossen Formen des abendländischer Christentums setzten sich auf immer [διὰ παντός] aus einander... Ἐκαστον τῶν ἀναπτυχθέντων τριῶν *θεολογι-κῶν* συστημάτων... εἶχε πρόγραμμα: τὰ ἄλλα ἵνα περιορίσῃ καὶ τὴν οἰκου-μένην εἰς ἑαυτὸ ἵνα ὑποτάξῃ. *πεβλε*, *αὐτόθι* καὶ σ. 428.

4. + 1549 καὶ Παῦλος Δ'. + 1559.

5. + 1585. Ἡ προταθεῖσα τῷ 1582 τροποποίησις τοῦ *Ἡμερολογίου* ἀνή-κει τῷ πολυῖστορι βυζαντινῷ *Γρηγορᾶ* (1325 μ. Χ.) ἐντεῦθεν καὶ Γρηγο-ρανὸν πρέπει ἵνα ὀνομάζεται καὶ οὐχὶ Γρηγοριανόν, καθ' ἃ καὶ πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἔγραψα.

καὶ μετὰ πολλὰ ἔτη μάλιστα ἐπανάλαβε τὴν ἐρώτησιν, καίτοι ἐν τῷ μεταξὺ καιρῷ ἢ παρὰ τῶν ἡμετέρων παραδοχῇ τοῦ νέου **Καλενδαρίου** εἶχεν ἐπισήμως διαψευσθῆ καὶ ὑπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ πολυπείρου πατριάρχου¹ ὅστις καὶ πρὸς τὸν ἱερώτατον καὶ λογιώτατον μητροπολίτην Φιλαδελφείας Γαβριὴλ εἰς Βενετίαν ἀποκρινόμενος σαφῶς ἐπὶ τινων ζητηθέντων καὶ τῆς ἐορτῆς τοῦ Πάσχα ἀποφαίνεται· «ἢ καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησία νεωτερίζειν καθ' οἰονδήτινα τρόπον οὐκ εἴωθεν, ὥσπερ αὐτῇ **Δυτικῇ τοῦτο γε ἔργον ἀπαυστον...**»².

Ἐο Κρούσιος τῷ Φιλαδελφείας γράφων καὶ τὰ περὶ **Ἡμερολογίου** διερευνῶν (Φεβρ. 1588) ἤτο φαίνεται καὶ προκατελημμένος· εἶχεν ὑπ' ὄψιν ὅτι ὁ πρὸ ἑξαμηνίας (Σεπτεμβ. 1587) αὐτὸν μετὰ τὴν ἐκ Ρωσίας ἐπιστροφὴν αὐτοῦ καὶ τὴν διὰ τῆς Πολωνίας διαδρομὴν εἰς Τυβίγγην προσελθὼν ἐν μεγαλοπρεπεῖ συνοδείᾳ Ἀχριδῶν Γαβριὴλ καὶ ἐπισήμως φιλοξενηθεὶς ἀπέφυγεν ἵνα περὶ θρησκευτικῶν τὸν λόγον στρέψῃ, καίτοι περὶ διαφόρων πραγμάτων (variis rebus) συνωμίλησε· (nihil admodum de religione confere Patriarcha volebat³· ἴσως ἐξ ὀπισθοβουλίας, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰς μετὰ τοῦ **Ἀθανασίου** συνδιαλέξεις, περὶ ὧν ἔχει ὁ ἀναγνώστης θαυμάσια κείμενα κατωτέρω.

Ἐο Κρούσιος ἔτι μᾶλλον καχύποπτος ἐγένετο καθόσον καὶ δὲν ἐλάμβανεν ἀπαντήσεις ἐκ ΚΠόλεως. Γράφει κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους εἰς Βενετίαν πρὸς τὸν Φιλαδελφείας Γαβριὴλ τὸν Θ. Ζυγομαλᾶν καὶ αὐτὸν ἀκόμη τὸν Σ. Καβάσιλαν εἰς **ΚΠ**. οὐ μόνον

1. Ὅρα τὴν πρὸς τὸν Φιλαδελφείας ἐπιστολὴν τοῦ Κρούσιου—τῆς 4 Φεβρ. 1588 ὑπ' ἀρ. 4.

2. *Μυστακίδου*. Μάξιμος ὁ Μαργούνιος—25ετηρίδι Κόντου 1893 σ. 175—176. Ἀναγνώτῳ ὁ βουλόμενος διὰ τὰ Ἡμερολογιακά, **Σάθα**, Ἱερεμίας Β' σ. νζ' καὶ μητρ. Ἡρακλείας *Φιλαρέτου* Ἐκκλησ. Ἱστορίας τ. Γ'. τευχ. β'. Σημειωθῆτω πρὸς τοὺς ἄνω καὶ τόδε: Αὐτὸς ὁ Γερλάχιος (T: Tagebuch σ. 336) ἐν συνομιλίᾳ, ἣν ἔσχε μετὰ τοῦ **Ἰωάννου Ζυγομαλᾶ** (ὅστις εἶχε μεταβῆ παρ' αὐτῷ καὶ ζητήσας ἔλαβε φιάλην πλήρη οἴνου **μοσχάτου** (3 Ἰουνίου 1577) περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου πνεύματος γράφει: «Ὁ Ἰωάννης ἀπεκρίνατό μοι καὶ ἐάν αὐτὸς ὁ «Χριστὸς ἐξ οὐρανοῦ κατήρχετο καὶ ἔλεγεν ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύεται ἔκ τε τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ, πάλιν οἱ > Ἕλληνες δὲν θὰ ἐπίστευον αὐτῷ». Τοιαῦται αἱ τῶν ἐν Φαναρίῳ πεποιθήσεις, καὶ ἐν ποικιλίαις στενοχωρίας στερεῶς ἀντέχονται τῶν τῆς πίστεως. Βλέπε καὶ κ. *Δυοβουνιώτου*: Θεοδόσιος Ζυγομαλᾶς (1923, Ἀθήν.) σ. 50 τῶν ἰδιαιτέρων.

3. Βλέπε ὑπ' ἀρ. 5 διὰ τὰ ἐκ Ρώμης 3. 32.

παραπονούμενο: ὅτι οὐδὲν κομίζεται παρ' αὐτῶν ἀλλὰ καὶ διὰ φιλίας καὶ ἀγάπης σύνδεσμον προειδοποιεῖ ὅτι ὁ ἄλλοτε παρ' αὐτῶ μαθητεύσας πεπαιδευμένος ρωμαῖστί τε καὶ ἑλληνιστί **Νικόδημος Φρισχλίνος** (ἑλληνιστί **Βατράχιος**) ὁ διὰ διαφόρους λίαν ἐπιβαρυντικούς λόγους καὶ κακίας ἀπὸ τῆς Τυβίγγης διωχθεὶς ἠπειλήσεν ὅτι «γράφει εἰς τὴν Κωνσταντίνου καὶ πρὸς Ἑλληνας διαβαλεῖ ἡμᾶς»¹ Προλαμβάνει λοιπὸν φοβούμενος τὰς διαβολὰς καὶ εἰδοποιεῖ τοὺς φίλους

§. 13 Παρέρχομαι ἄλλα μεταξὺ ἐπεισόδια ἀπασχολήσαντα τὴν τρίτην πατριαρχίαν τοῦ Ἱερεμίου π. χ. τὴν περὶ τῆς ἐκδόσεως τῆς Turcograecia ἐγεγρεῖσαν γνώμην² ὅτι **αὕτη προσωπεῖον μόνον χρηστέτης φέρει** καὶ μόνον κατ' ὄψιν παρουσιάζεται ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων ἐκδοθεῖσα, τὴν φιλονικίαν τῶν **δύο** μεγάλων τῆς Ἐκκλησίας λειτουργῶν τοῦ Μαργουνίου καὶ τοῦ Φιλαδελφείας Γαβριήλ τὰ περὶ τὴν ἴδρυσιν τοῦ ἐν Ρωσίᾳ πατριαρχείου καὶ τῆς περιοδείας τοῦ Ἱερεμίου καὶ εἴτι ἄλλο. Μόλις κατὰ λήγοντα Μάρτιον τοῦ 1594 ὁ Κρούσιος στερούμενος ἀπὸ ἐτῶν εἰδήσεων ἀπ' Ἀνατολῆς γράφει πρὸς τὸν Γαβριήλ Σεβήρον οἰονεὶ ἐπιπλήττων αὐτὸν **«θανμάζω, λέγει, πανιερώτατε, πῶς τοσοῦτον χρόνον σιωπᾶς... ἄρα τὰ πράγματα κατὰ νοῦν χωρεῖ; Ἐρωτῶ, ἐὰν ζῆ ὁ Θεοδόσιος, ἐὰν ζῆ ὁ παναγιώτατος Ἱερεμίας. Καὶ μετὰ πολλὰ ἐκλιπαρεῖ: «μὴ ἐπιλάθου μου, μηδὲ παροράσης»³. Ὁ Ἱερεμίας μετὰ ἕν ἔτος πρὸς γενικὴν θλίψιν ἀπεβίωσεν (1595). Ὁ Κρούσιος οὐδέποτε ἔπαυσεν ἐλπίζων ἐπὶ τὴν συνεννόησιν «οἱ ἀγαπητοὶ καὶ περιπόθητοι υἱοὶ» ὡς ὠνόμασεν ὁ Ἱερεμίας καὶ μετὰ τὴν **ἐπίσημον** διακοπὴν τῶν σχέσεων, τοὺς ἐν Τυβίγγῃ σοφολογιωτάτους, ἀνέλαβον θάρρος πᾶσαν δ' εὐκαιρίαν ἐπιδιώκει ἵνα ὑποκινήσῃ σιζητήσεις δογματικὰς ἢ ἀνανεώσῃ τοιαύτας ὁ ἀγαθὸς Κρούσιος. Ἐπιλαμβάνεται τῆς εὐκαιρίας ἐξ ἐπιστολῆς τοῦ Ζυγομαλά πρὸς τὸν Μαργουνιον προωρισμένης δι' αὐτόν, δι' ἧς ἐπειγόντως ζητεῖ χρηματικὴν βοήθειαν ἐπὶ**

1. Αἱ ἐπιστολαὶ ἐδημοσιεύθησαν ὑπ' ἐμοῦ κατὰ τὸ 1894 ἐν τῇ **Ἐκκλησ. Ἀληθείᾳ**. Πρβλε καὶ ὄσα ἐσημείωσα εἰς τὰ ἐμὰ **Germanograecia** (192?, ΚΠ.) σ. 65. «πολλοὶ νομιζόμενοι φίλοι **φρισχλινίζουσι**» καὶ ἐν σ: 158 τοῦ τόμου τούτου τῆς **Θεολογίας**.

2. Ἄλλης μελέτης ὑποκείμενον πρέπει ἵνα γίνῃ ἡ περὶ **Τουρκογραικίας** γνώμη τῶν ἡμετέρων. Ὅρα καὶ **Σάθα**, Ἱερεμίου Σχεδιάσμα 124 126. **Μυστακίδου**, **Germanograecia**, 57, **Mystakides**, **R. L. Gr.** 1898. ἐκ. α.

3. **Mystakides**. **Notes sur Crusius**... **R. E. Grecques** 1898 σ. 281 ἢ 3 τῶν **ἰδιατέρων**.

τῇ πτωχείᾳ, εἰς ἣν περιέπεσε καὶ δὴ ἔλεημοσύνην, ἵνα ὑπομνήσῃ κατὰ τὸ 1599¹ καὶ 1600 ἕως 1601² σὺν τῇ ἀποστελλομένῃ χρηματικῇ ἐπικουρίᾳ πρὸς τοὺς παραμυθίας λόγους «ὡς ὄφελον οἱ παρ' ὑμῖν τῶν»
 » Ἐκκλησιῶν προεστῶτες μὴ ἀθετῆσαι ἦν ὑγιαίνουσαν ἐκ τῶν θεο-
 » πνεύστων γραφῶν αὐτοῖς διδασκαλίαν δι' ἀνικῆτων βιβλιδίων προ-
 » θέμεθα καὶ ἦν ἀληθῶς οὔτε *ἠδυνήθησαν ἀνασκευάσαι* . . . . Σὺ δὲ
 » [Θεοδοσίε] καλῶς γινώσκεις τὴν παρ' ἡμῖν ἐν Γερμανίᾳ ἀληθῆ πί-
 » στιν, οὐδὲ ἀντέτεινάς, ὥσπερ ἐκεῖνοι». Ὡς βλέπει ὁ ὑπομονητικὸς ἀναγνώστης τῶν γραμμῶν τούτων ἐκ τοῦ περισσεύματος τῆς καρδίας ὠμίλησεν ἡ γλῶσσα καὶ παρέσυρε τὴν γραφίδα, ἵνα ἐν ὄλῳ ἀκαίρῳ καὶ ἀσυστάτῳ στιγμῇ ὑπενθυμίσῃ ὃ ἤδη ὀγδοηκοντούτης Κρούσιος τὰ παλαιὰ γενόμενα. Τῆς φρονήσεώς ἐστι, καὶ τὸ συνιδεῖν τοὺς καιροὺς καὶ τὸ ἀγγίχως χρῆσασθαι καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ διδάσκει ἀρχαῖον λόγιον τοῦ Ἀριστοτέλους, οὗ τὰ συγγράμματα ὑπὲρ πάντα συνάδελφον αὐτοῦ εἶχε μελετήσῃ καὶ σπουδάσει ὁ Κρούσιος³.

Κατακλείς τοῦ λόγου μου ἔστω καὶ τὸ ἀμέσως παρατιθέμενον ἀπόσπασμα ἐξ ἐπιστολῆς τοῦ Κρούσιου πρὸς τὸν *Φωτεινὸν*, τὸν υἱὸν τοῦ Θεοδοσίου, νοτάριον τῆς Μ. Ἐκκλησίας ἀντιγεγραμμένον, ὡς ὄλα ἐκ τοῦ τ. VIII σ. 608 τοῦ Κρούσιου καὶ δημοσιευθὲν καὶ τοῦτο ὑπὸ τοῦ Legrand⁴.

«Ἀπὸ Τυβίγγης ἐν Οὐίτεμπεργίᾳ ἐπαρχίᾳ, χώρα Γερμανίας, τῇ ιε'
 » μηνὸς αὐγούστου, ὅποτε τὴν τῆς Θεοτόκου ἀνάληψιν ἐορτάζετε μεγα-
 » λοπρεπῶς· ἡμεῖς δὲ οἱ λουθηρανοὶ καὶ αἰρετικοὶ ὑπὸ τῶν ἀληθῶς
 » αἰρετικῶν παπιστῶν καλούμενοι, οὐδὲν ἐν ταῖς ἀγίαις γραφαῖς περὶ
 » τῆς ἀναλήψεως ταύτης εὐρίσκοντες, εὐλογημένην μὲν τιμῶμεν τὴν
 » ἀειπάρθενον· οὐ προσκυνοῦμεν δ' οὐδενὶ ἀγίῳ ἀνθρώπῳ, ἀλλὰ
 » μόνον τῇ πανσέπτῳ Τριάδι. Ἐπικλητέος γὰρ μόνον ὃ τὰ πάντα εἰδώς,
 » ὃ τὰ πάντα δυνάμενος, ὃ κτίστης, ὃ ρύστης, κυβερνῶν πανταχοῦ τὰ

1. *Ἐκκλησ. Ἀληθ'*: 1894, ἐκ τοῦ *Diarium VII* σ. 277. «Εἶθε μὴ ἐκληρύνθησαν αἱ καρδίαι τῶν ἐπὶ τοῦ... Ἰερουζόλων ἐπισκόπων ὑμῶν... εἴημεν ἂν ἐκάτεροι μία ἐν τῷ Κυρίῳ Ἐκκλησία· καὶ πολλοὶ ἂν τῶν παρ' ἡμῖν ταῖς χρεῖαις ὑμῶν προθυμότερα συνδράμοιεν. Ἀλλὰ καὶ ὡς κηδόμεθα ὑμῶν».

2. *Ora Legrand E. Notice Biogr: sur J. et Th: Zygomalas*, 1889 σ. 175.

3. *Μυστακίδου*, *Germanograeca*, ἰδίως σελ. 78 διὰ τὴν μεγάλην πρὸς τὸν Σταγυρίτην φιλόσοφον καὶ τὴν ἰδιαιτέραν στοργὴν τοῦ Κρούσιου.

4. *Legrand*, ἐνθ' α. σ. 177.

«Θεολογία» τόμος Θ'

» πάντα. Ἐπικάλεσαί με ἐν ἡμέρᾳ θλίψεώς σου, οὐκ ἄλλον ἔξω μου.
 » *Πάτερ ἡμῶν, ἀλλ' οὐ Μαρία ἡμῶν. Πέτρε ἡμῶν*¹.

Ὁ Κρούσιος ἀπεβίωσε 16 Φεβρ. τοῦ 1607. Ἐκ τῶν διαπραγματεύσεων κατεδείχθη ὅτι σχέσις φιλικῆ στενῆ μάλιστα εἶναι καὶ ἐπιθυμητὴ καὶ δυνατὴ, ὡς ἀνωτέρω εἶπον, ἀλλὰ δογματικὴ συνεννόησις ἢ ἔνωσις ἀδύνατος.

1. Τοιαύτας θεολογικὰς συζητήσεις δύναται ὁ εἰδικώτερον ἐνδιαφερόμενος ἵνα ἀναζητήσῃ ἐν τῷ T. T a g e b u c h τοῦ Γερλαχίου. Ἀνάγνωθι τὰς μετὰ τοῦ Ἀθανασίου διαλέξεις κατωτέρω ἐν μεταφράσει. Σπουδαίαν ἀναλυτικὴν Μελέτην τῶν σχέσεων Ὁρθοδόξων καὶ Διαμαρτυρομένων ἀπὸ Ἱερεμίου τοῦ Β' μέχρι τοῦ Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως ἔχει ὁ Μακαριώτατος Ἀθηνῶν κ. Χρυσόστομος ἐν τῇ *Νέα Σιών*. Σχέσεις Ὁρθοδόξων καὶ Διαμαρτυρομένων ἀπὸ Ἱερεμίου Β' μέχρι Κυρίλλου Λουκάρεως, ἐν Ἱεροσολύμοις 1927. Πρβλ. τοῦ αὐτοῦ: Σχέσεις Ὁρθοδόξων καὶ Λατίνων κατὰ τὸν ιστ'. αἰῶνα, ἐν Ἀθήναις 1925'

Γ'

Γαβριήλ Ἀχριδῶν. Σωφρόνιος Χριστιανουπόλεως.

Μακάριος Μονεμβασίας.

§ 14. Ὁ **Γαβριήλ** διέτριβεν ἐν ΚΠόλει, ἦτο παρὼν κατὰ τὴν κληθεῖσαν **πατεστονικηφορίτιδα νόσον**, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1585 μετὰ τινων τῶν ὑπ' αὐτὸν Ἐπισκόπων, ὅτε οὐχὶ μόνον τὴν καθαίρειν **Παχωμίον τοῦ Πατέστου** ὑπέγραψε πρῶτος κατὰ τὴν τάξιν μετὰ τοὺς πατριάρχας, ἀλλὰ μεθ' ἡμέρας τινὰς καὶ τὸ ὑπόμνημα τῶν ψήφων τῆς ἐκλογῆς τοῦ ἀπὸ Φιλιππουπόλεως **Θεολήπτου** (Φεβρουαροῦ, — καὶ Φεβρουαροῦ 27 τοῦ 7093=1585) Ἀκριβῶς ἐπωφελήθη ἐκ τῆς ἐν ΚΠόλει διαμονῆς αὐτοῦ καὶ συναινέσει αὐτοῦ μὲν ὡς κυριάρχου, προτροπῇ δὲ τοῦ Θεολήπτου ἐγένετο ἡ ἐκλογή Πελαγονίας καὶ Περγλεάπου τοῦ ἱερομονάχου Ἰερεμίου, τοῦ συνοδεύσαντος αὐτὸν καὶ εἰς Ρώμην καὶ μετέπειτα τὸν διάδοχον αὐτοῦ ἐν τῇ ἀρχιεπισκοπῇ **Ἀθανάσιον**¹, περὶ οὗ κατωτέρω ἐν οἰκείῳ μέρει. «... Ἡ μετριότης ἡμῶν ἀρετήτοις κήμασι τὴν πνευματικὴν προστασίαν καὶ διοίκησιν τῆς Χριστοῦ Ἐκκλησίας ἐμπιστευθεῖσα, σπουδῆν... θανάτω τὸν ἴδιον ἀποβαλοῦσης ποιμένα... λέγει ἐν τῷ τῆς ἐκλογῆς ὑπομνήματι τοῦ Ἰερεμίου², ὅστις ἦτο Μακεδῶν.

§ 15. Ὁ **Γαβριήλ**, περὶ οὗ μοι ὁ λόγος, ἦτο Ἕλληνας ἐξ Ἰωαννίνων οὐχὶ δὲ Σλαῦος, ὡς λέγει ὁ **Νέμδξωφ**³, μὴ λαβῶν, φαίνεται ὑπ' ὄψιν ὅσα ὁ καλὸς Κρούσιος ἐν τοῖς **Σουηβικοῖς Χρονικοῖς**⁴ εὐτυχῶς πρὸ τριῶν καὶ πλέον ἑκατονταετηρίδων κοινὰ περὶ αὐτοῦ κατέστησεν ὅτι ἦτο ὁ «Ἰωαννίτης, ἀνὴρ ὠραῖος, ὅτι ἔτρεφε πώγωνα φαίχρουν, μύστακα πρὸς τὸ μέλαν ἀποκλίνοντα».

Ἰεροδιάκονος ἔτι πρὸ τοῦ 1570 εὗρίσκειτο ἐν Πελοποννήσῳ μετὰ τοῦ Χριστιανουπόλεως **Σωφρονίου**⁵. Ὁ Σωφρόνιος καὶ ὁ Μονεμβασίας **Μακάριος**, ὑπέρτιμος καὶ ἑξαρχος πάσης Πελοποννήσου, διημφισβήτητον τὴν ἐπὶ τῆς ἐπισκοπῆς Ἀνδρούσης πνευματικὴν δικαιοδοσίαν. Ἐν τέλει, γενομένης ἀνακρίσεως ἐπὶ τῆς φιλονικίας ταύτης καὶ ἐξετάσεως τῶν δικαιωμάτων ἀμφοτέρων τῶν φιλονικούντων, ἀνεγνω-

1. Mystakidès - R. E. Gr : 1898 σ. 297—98.

2. Legend E. R. E. Gr : 1891 1.6—188 ἐνθα τὸ ὑπόμνημα τῆς εἰς μητροπολίτην προαγωγῆς τοῦ Ἰερεμίου.

3. σ. 108.

4. σ. 804—805, ἐνθα καὶ ὀλίγαι λέξεις περὶ τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων.

5. Γρηγ : Παλαμᾶ, τ. Β, σ. 155.

ρίσθη τὸ δίκαιον τοῦ Μονεμβασίας, ὅστις προέβη καὶ εἰς τὴν χειροτονίαν ἐπισκόπου *Ἀνδρούσης* τοῦ *Παρθενίου*¹. Τὰ τῆς ὑποθέσεως ταύτης νῦν ἐγνώσθησαν καὶ ἐξ ἐπιστολῆς πρὸς τὸν Μακάριον αὐτοῦ τούτου τοῦ ἀρχῆθεν ἐνδιαφερομένου Γαβριήλ, ὅστις μνησκόμενος ἀρχαίων ἡμερῶν, τὰ καθ' ἑαυτὸν ἀνακοινοῦται, εἰ καὶ ἐξ ἀνάγκης· διότι ἐκ Ρώμης. προάγεται ἵνα συστήσῃ τὸν Πελαγονίας καὶ Περγλεάπου Ἱερεμίαν καὶ ἐξαιτήσῃται ὑπὲρ αὐτοῦ πᾶσαν βοήθειαν καὶ παρὰ φίλων, αἵτε δυστυχοῦντος. Ἡ δημοσίευσίς τῆς ἐπιστολῆς ταύτης διασαφοῖ κατὰ τινα τρόπον τὴν θέσιν αὐτοῦ ἐν τοῖς θρησκευτικοῖς ζητήμασι τῆς ἑκατονταετηρίδος καὶ τὴν διάθεσιν αὐτοῦ, τὴν ἀμφιδόξον².

Ἄπὸ δύο μηνῶν, λέγει, διατρίβει ἐν Ρώμῃ τυχὼν παρὰ τῷ ἄκρῳ Ἀρχιερεῖ καλῆς δεξιώσεως, αἱ περιποιήσεις τοῦ πάπα ἐμβάλουσιν αὐτὸν εἰς ἐνδοιασμοὺς καὶ δὴ *εἰς πολλοὺς πειρασμοὺς*, ἐὰν πρέπη ἵνα παραμείνῃ ἐν τῇ πρεσβυτέρῃ Ρώμῃ, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον κατ' ἀρχὴν δὲν φαίνεται ἐνστερνιζόμενος ὁ Ἱερεμίας. Οὗτος προτιμᾷ ἔντιμον πτωχείαν καὶ ζήτησιν ἢ τὴν ἐν Ρώμῃ διαμονὴν ὑπὸ ἀλλοίας θρησκευτικᾶς συνθήκας. Ἐπὶ τούτοις ὁμοῦς ὁ Γαβριήλ δὲν λησμονεῖ καὶ τὴν θεοδὲν λαχοῦσαν αὐτῷ ἐπαρχίαν, νοσταλγεῖ, δὲν λησμονεῖ ἀδελφούς καὶ φίλους ἀλλὰ καὶ *τοὺς ἀσεβεῖς*, οἵτινες ἐγένοντο *κύνες ἀγριοί*³.

Ὁ Κρούσιος μετὰ τριετίαν σχεδὸν παρὰ *Λεοντίου τοῦ Κυπρίου* πληροφορεῖται ὅτι ὁ Γαβριήλ, ὁ παρ' αὐτῷ φιλοξενηθεὶς μετὰ τῆς ἀκολουθίας αὐτοῦ «ad paratum defecisse»⁴ ἀμέσως δὲ κατ' Ἀπρίλιον τοῦ αὐτοῦ ἔτους (1588) ἐπιστέλλων πρὸς τὸν Φιλαδελφείας Γαβριήλ ποιεῖται ἀμέσως λόγον περὶ *ὑποκρισίας* τοῦ Ἀχριδῶν ἐν Τυβίγγῃ περὶ *ἀποστάσεως* αὐτοῦ ἐν Ρώμῃ, ἐκφράζει ἐπὶ τῷ γεγονότι δυσφορίαν, διότι καὶ πολλοὶ πρότερον ἐν Τυβίγγῃ εἶχον δηλώσει δυσπιστίαν καὶ ἀμφιβολίαν διὰ τὴν εἰλικρίνειαν τοῦ πατριάρχου αὐτοῦ· ἐπὶ τούτῳ δ' ἐπάγεται ὁ καλὸς Κρούσιος «οὐ γὰρ πάμπαν ἀξύνετοι οἱ Γερμανοί»⁵.

1. Τὰ τῆς ὑποθέσεως ὄρα καὶ ἐν τῷ ἐγγράφῳ ὑπ' ἀρ. 3. Κατὰ τὸ 1585 ἐν ΚΠόλει εὗρισκετο Μονεμβασίας ὁ πολυμαθὴς *Ἱερόθεος=Σάθα, Σχε δ: σα'*, ὅτε καὶ ὁ *Γαβριήλ*, ἀρχομένου τοῦ αὐτοῦ ἔτους. «Ὁρα τὰ τῆς δικαίωσης: Miklosich—Müller, Acta. σ. V σ. 175. «Ἰουλίῳ Ἰση, ἤτοι 1570».

2. Ἀναγνωσθήτω τὸ ὑπ' ἀρ. 3 προβληθῆτω καὶ τὸ ὑπ' ἀρ. 5.

3. *Ἀπόθι*. Ἐννοεῖ «τοὺς Τούρκους».

4. D i a r i u m, IV, 27. ἐνταῦθα. *Πεβλε*: καὶ τὰ ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 1 γερμανιστὶ ἐγγράφῳ καὶ τὸ τέλος τοῦ ὑπ' ἀρ. 2 κατωτέρω.

5. Ἀναγνωσθήτω τὸ ὑπ' ἀρ. 5 ἐγγράφον.

Καὶ ὅμως πρὸ δύο μηνῶν (Φεβρ:) ἐν ἄλλῃ τινὶ ἀνεκδότῳ ἐπιστολῇ πρὸς τὸν Φιλαδελφείας ἐρωτᾷ τί γίνεται « ὁ μακαριώτατος Ἀχριδῶν... ποῦ ἔστιν νῦν ὁ γενναιότατος ἐκείνος; καὶ εὐχεται αὐτῷ πᾶν ἀγαθὸν ἐκ Χοῦ καὶ γραμμάτια ἐξ αὐτοῦ ποθεῖ¹.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐξηγεῖται νομίζω, διὰ τὴν ὁ Ἀχριδῶν πᾶσαν περὶ θρησκευτικῶν ζητημάτων συζήτησιν καὶ δὴ πάντα λόγον περὶ αὐτῶν κατὰ τὴν ἐν Τυβίγγῃ φιλοξενίαν αὐτοῦ ἀπεφίγε, καίτοι ὁ Κρούσιος ἐν ταῖς συχναῖς μετ' αὐτοῦ νυκθήμερον συνομιλίαις ἔφερε τὸν λόγον καὶ εἰς τὰ ἐν τῇ ἡμερησίᾳ διατάξει κατὰ τὴν ἑκατονταετηρίδα ταύτην ἀκριβῶς φλέγοντα τοιαῦτα. Ὁ Ἀχριδῶν προήρχετο ἐκ ΚΠόλεως μετὰ πολυτίμων συστατηρίων πατριαρχικῶν γραμμάτων καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἦτο εἰς θέσιν ἵνα γνωρίζῃ τὰς θρησκευτικὰς συζητήσεις καὶ ἀνταποκρίσεις, ἀλλ' ὡς προνοητικὸς δὲν ἠθέλησαν ἵνα ἐξενέγκῃ γνώμην. ἀφ' οὗ ἔσκόπει ἵνα λάβῃ τὴν εἰς Ἰταλίαν καὶ δὴ τὴν εἰς Ρώμην ἄγουσαν μετ' οὐ πολὺ.

§ 16. Ἡ τοιαύτη τοῦ Ἀχριδῶν ἐπαμφοτερίζουσα πολιτικὴ καὶ ἄλλων ἴσως μετὰ ταῦτα ἐθεωρήθη πως δικαιολογητέα. Λόγοι ἀνάγκης καὶ εὐγνωμοσύνης ὑπεχρέουν αὐτοὺς ἵνα τείνωσι τὴν κεφαλὴν, ἵνα ὑποκλίνωνται εἰς ἡλεαστικὰς τῆς φιλοξενούσης αὐτοὺς πρεσβυτέρας Ρώμης προτροπὰς, παραινέσεις, συστάσεις καὶ ὑποσχέσεις Ὁ μακαρίτης φίλος Gelzer ἀποκρούει τὴν ὑπὸ τοῦ παπολάτρου Ἀλλατίου γνώμην, καθ' ἣν τινὲς τῶν ἀρχιεπισκόπων Ἀχριδῶν εἰς τὸν καθολικιστὸν μετέστησαν ὀνομαστικῶς μάλιστα, καὶ φαίνεται δικαιολογῶν τὴν πρὸς τὴν Ρώμην ὑπὸ τοιαύτην τινὰ ἔννοιαν προσήλωσιν αὐτῶν² Ἄλλως τε δὲν εἶναι πάντῃ ἀγνωστοὶ αἱ τῆς Ρώμης ἐνέργειαι κατὰ τοὺς χρόνους τούτους εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Ρωσίαν καὶ ἡ ἀνὰ τὰς Κυκλάδας νήσους ἰδιαιτέρα ἐπιτηδειοτάτη στοργὴ τῶν φρατέρων φραγγοπατέρων, ὡς ἀπλούστατα καλοῦσι τὰ πατριαρχικὰ γραμμάτια τὰ ἀπολυόμενα πρὸς διδασκαλίαν καὶ ἀποφυγὴν συγχύσεων κοινοτικῶν καὶ οἰκογενειακῶν σκανδάλων καὶ νοθεσίῶν ὅπως ἀνόθευτον καὶ ἀδιάφθαρτον τηρῶσι τὰ πατροπαράδοτα ἔθιμα τῆς ὀρθοδοξίας.

Ἄλλὰ, ἵνα τί μὴ ὑπομνησθῇ ὅτι καὶ ἡ τὴν σήμερον ὑπὸ εὐγενέστερον καὶ κατ' ἐπίφασιν χριστιανικώτερον πρόσχημα διὰ τὴν χειμα-

1 Ἀναγνωσθήτω τὸ ὑπ' ἀρ. 4 ἐγγραφον.

2 P a t r i a r c h v. A c h r i d a, σ. 26. «Jhre gut Katholische Cesinnung bestand wohl darin, dass sie römische Almosen annahmen u dafür höflich dankten.

ζομένην, κρίμασιν, οἷς οἶδε Κύριος, ἐν Ρωσίᾳ ὀρθοδοξίαν στοργήν¹;

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω οὐχὶ ἀδικαιολόγητος ἀφ' ἑτέρου διὰ τοὺς στερεοῶς καὶ ἀκραδάντως ἀντεχομένους παρ' ἡμῖν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ὀρθοδόξους ἢ μετ' ἐπιτάσεως διαδοθεῖσα *ὑποψία*, ὅτι οἱ εἰς Εὐρώπῃν μεταβαίνοντες καὶ ἐξ Εὐρώπης ἐπανερχόμενοι δὲν μένουσιν ἀκλόνητοι εἰς τὴν Ὀρθοδοξίαν, ὅτι ὑποκρίνονται, ὅτι δὲν εἶναι εἰλικρινεῖς ὀρθόδοξοι ἀλλὰ λατινοφρονοῦσιν ἐν κρυπτῷ (Kryptokatolische Kirchenfürste). Ἄλλ' εἰς τὴν διαδοθεῖσαν² ταύτην φήμην διατίθεται μὴ ἀναφέρω ἀκόμη καὶ προσθήσω ἐν τῷ ἑδαφίῳ τούτῳ ὅτι ἀπὸ δεκαετίας καὶ εἰκοσαετίας (1554, 1566) μνημονεύεται μητροπολίτης τῆς θεοφρουρήτου νήσου Σικελίας, Καλαμβρίας, Ἀπρουδζας ὁ *Παφνούτιος* ὀρισθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου *Προχόρου*³, ὅτι ἀπαντιᾷ καὶ ἐπίσκοπος *Τιμόθεος* ἐκλεγείας μητροπολίτης Ἀπουλίας, Ἰταλίας Ἀμβρακίας, Καλαβρίας, Σικελίας, Δαλματίας ..φέρων καὶ τὸν τίτλον *Ἐξάρχου* [*Πρβλε* : τὰ αὐτὰ καὶ ἐν τῇ μεταφράσει τῆς ὑποδοχῆς κατωτέρω] τοιτέσι προσεχῆς καὶ γείτων εἰς τὴν παπικὴν προπαγάνδαν πολιτικὴν καὶ ἐκκλησιαστικὴν, ἀπαρράκτως, ὡς ἐπὶ τῶν μέσων μεσαιωνικῶν χρόνων; Μετ' ὀλίγα ἔτη (1634) ὁ Ἀρχιεπισκόπος *Ἀβραάμ* μεταβάς εἰς Εὐρώπῃν καὶ εἰς Ρωσίαν πρὸς συλλογὴν ἐράνων ὑπεβλήθη ἐν Μόσχᾳ εἰς ἐξετάσεις καὶ ἀνακρίσεις «ἐὰν ἐκοινώνησε τοῖς παπισταῖς» καὶ τοῦτο, ἐν ᾧ ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ καὶ γράμμα τῶν ὑπ' αὐτὸν συνοδικῶν βεβαιούντων τὸν σκοπὸν τῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ⁴. Καὶ δικαίως, διότι ἡ Ρώμη δὲν ἔπαυσε ἀποστέλλουσα ἐπιτηδεῖους ἀγγέλους καὶ νουντισίους εἰς Α (nach Osten) ἐπὶ τῷ συνήθει ἱερῷ κατ' αὐτὴν σκοπῷ⁵.

1. Ἡ ἐν τῷ Βατικανῷ ἐπὶ τῶν ἀνατολικῶν ὑποθέσεων Congregatio τὸ τμήμα τοῦτο ἐχώρισε καὶ ὑψωσεν ὑπὸ ἴδιον ἐπίσκοπον.

2. Βλέπε : παρὰ Gelzer ἐνθ' α. σ 24 Ἐνθυμούμαι ὅτι ὁ πολυμαθέστατος καθηγητῆς Π. Καραλίδης μεσοῦντος τοῦ 1904 ἐδημοσίευσεν ἐν τῷ *Κράτει* τοῦ κ. Σίμου σπουδαιότατην ἔρευναν περὶ τῶν ἐν τῇ κάτω Ἰταλίᾳ καὶ Σικελίᾳ Ἑλληνοαλβανῶν καὶ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ αὐτοῦ πρὸς τὴν Ρώμην ελαφροῦ συνοδισμού, ὡστε καὶ τὸ *πιστεύω* ἀνεῖς τῆς προσθήκης καὶ ἐν τοῦ Ἰησοῦ ἐξεφανεῖτο. Ἑλληνοαλβανοὶ φεύγοντες τὰς ἐν τῇ δεδουλωμένῃ πατριδι αὐτῶν πύσεις, φέροντες συνήθως μεθ' ἑαυτῶν καὶ τὴν εἰκόνα τῆς Ὀδηγητορίας ἐγκαθίσταντο ἐν τῇ νέᾳ αὐτῶν ἐστία καὶ τὰ πατροπαράδοτα ἦθη καὶ ἔθιμα ἐφύλαττον...

3. Ἐκ τοῦ Ottobon : κώδικος, παρὰ Gelzer, ἐν σ. 446 τῶν Mitheil : τοῦ ἐν Ἀθήναις γερμ. ἀρχαιολ. Ἰνστιτούτου. 1902.

4. *Νέμεζωφ Γ'* ἐν σ. 110 κ. ε.

5. Ὅρα τὰς δοθείσας τῷ Κρουσίῳ σημειώσεις περὶ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ ἑλλη-

Ἐφ' ᾧ βλέπομεν ὅτι οἱ τὴν Σύνοδον τοῦ Ἀχριδῶν ἀποτελοῦντες ἀρχιερεῖς καὶ τὴν ἀρχιεπισκοπὴν ἰθύνοντες *ἐκ προνοίας ἐκκλησιαστικῆς* ἀπήτουν παρὰ τῶν εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν λειτουργίαν ἐν τῇ προνομίῳ ταύτῃ ἐπαρχία ἐκλεγομένων **ΟΜΟΛΟΓΙΑΝ ΠΙΣΤΕΩΣ ΜΕΘ' ὄρκων καὶ ἰδιοχειρῶς ἔγγραφον καὶ ἐνυπόγραφον, ὅτι δὲν περιέπεσαν εἰς τὴν τοῦ λατινοφρονεῖν... ὑποψίαν**¹. Πιστὸν ἀντίγραφον τῆς *ᾠμολογίας* ταύτης ἀνεῦρεν ἐν τῷ κώδικι τῆς ἱερᾶς ἀρχιεπισκοπῆς ἐν Ἀχρίδι ὁ ἀείμνηστος ἐκεῖνος καὶ ἀκούραστος γέρον Ἀμασεῖας Ἀνθιμος ὁ ἀπὸ Βελεγράδων, καὶ ἐκγράψας ἐδημοσίευσεν ἐν τῇ *Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ*². Ὁ ἀείμνηστος ἱεράρχης ἐρωτᾷ ἐὰν ἄλλη τις ἀφορμὴ τὸ μέτρον τοῦτο, τὸ αὐστηρόν, προεκάλεσε.

Συνέμνων τὸν περὶ ὀρθοδοξίας ἢ κακοδοξίας τοῦ Γαβριήλ, λόγον ἀναφέρω ὅτι ἐν *γερμανιστὶ* ἐπιστολῇ τοῦ Λουκά Ὀσιάνδρου πρὸς τὸν Γεράσιον συγχρόνῳ, *ἀνεκδότῳ* ἀνακοινουμένη τῷ Κρούσιῳ καὶ ὑπ' ἀρ. 1 ἐκδιδομένη ἐνταῦθα³, λέγεται ὅτι κατὰ τὰ διαδιδόμενα ὁ πατριάρχης ἐν Ρώμῃ ὧν ἠξίωσεν ἵνα *καὶ καρδιναλίῳ τῆβεννον περιβληθῇ* (um das Kardinalat angesucht). Ἀφ' ἐτέρου αὐτὸς ὁ Φιλαδελφείας ἐν ἐπιστολῇ πρὸς τὸν Κρούσιον ὑπὸ ἡμ. 29 Φεβρουαρίου ἐκ Βενετίας, ἧς μέμνηται ὁ Κρούσιος⁴ καὶ τὸ περιεχόμενον *αὐθήμερὸν* ἅμα τῇ λήψει αὐτῆς τῷ *Ἡμερολογίῳ* ἀναγράφει ἀμέσως «... ὁ δὲ κάμιστ' ἀπολούμενος Ἀχριδῶν, ὃν ὑμεῖς διὰ θαύματος εἶχετε, πρὸς τὸν τῆς Ρώμης παραγενόμενος, καὶ τοῖς ἐκείνου πεισθεῖς, τὰ μάλιστα

νικῶν κοινοτήτων ὑπὸ τοῦ *Γαβριήλ Καλωνᾶ*, ἱερέως (1583) παρὰ Legrand B. H. τ: Δ, 163 καὶ *Ζεγλέντη* σ. 9—10.

1. *Ἐκκλησ*: *Ἀληθ*. 1889 σ. 117—118. ἄρθρα *ἑπτὰ* ἐν ὄλφ τοῦ *πιστεύω* καὶ *ὁμολογῶ*.

2. *Αὐτόθι*. Ὁ ἀκούραστος οὗτος μητροπολίτης, ὃς ὀνομάζει αὐτὸν καὶ ὁ Gelzer, κατὰ τὸ 1866 ἐξαρχικῶς εἰς Ἀχρίδα μεταβάς εἰργάσθη καὶ διέσωσεν ἡμῖν τόσα ἱστορικὰ ἔγγραφα. (Anthemios muss... einen staunen swerten Fleiss entwickelt haben—ἐν Wiederaufg. Codex d. hl. Klemens. σ. 49. *Αὐτόθι*, ὅρα καὶ διὰ τὰς δημοσιεύσεις τοῦ Boullenger τὰς κρίσεις τοῦ Gelzer.

3. *Diarium*, IV σ. 12 ἐνταῦθα ὑπ' ἀρ. 1.

4. *Αὐτόθι*, σ. 24 ὑπὸ ἡμερ. 28 Μαρτίου, ἡμέρα, καθ' ἣν ἔλαβε τὴν τοῦ Φιλαδελφείας ἐπιστολήν. Τὴν ἐπιστολήν ταύτην αὐτοῦσιον δὲν ἐπέτυχον ἴν' ἀνεύρω.

» τερατεύεται· ὅς γε εἰ ἐκεῖσε παραμένει—[ἠρώτησεν ὁ Κρούσιος] οὐκ οἶδα»¹.

Ὁ πατριάρχης Γαβριήλ ἀναχωρῶν καὶ εὐχαριστῶν ἐδώρησατο τῷ Κρουσίῳ «*π ρ ο σ ὀ ψ ι ὂ ν ρ α ν ι μ λ α ν ε υ μ α λ β υ μ α d e x t e r g e n d a m f a c i e m*».

§ 17. Ἄλλὰ πρὶν ἀπονίσῃ πρόσωπον καὶ χεῖρας διὰ τοῦ προσοπίου τοῦ Γαβριήλ ἀπαραίτητον ἠγοῦμαι ἵνα εἰς τὰς ἀνωτέρω συνειλεγμένους σημειώσεις μῦθ προσθέσω καὶ λεπτομέρειαν σπουδαίαν τῆς δράσεως αὐτοῦ ἐν Εὐρώπῃ. Ἐκ τῆς προσεκτικῆς ἀναγνώσεως τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Ὁσιάνδρου (Λουκᾶ) πρὸς τὸν Γεολάχιον εὐμενῶς εἰς τὸν Κρούσιον διδάσκαλον αὐτοῦ καὶ συνάδελφον ἀνακοινωθείσης, περὶ ἧς καὶ ἀνωτέρω μνεῖα, εὐτυχῶς δὲ ἡμῖν ἐν τοῖς χειρογράφοις διασωθείσης (ἴδρα ταύτην ὑπ' ἀρ. 1) ἀνακύπτει ὅτι ὁ Γαβριήλ ἐν Ρώμῃ διατρίβων ἐπεκαλέσατο τὴν μεσιτείαν τοῦ πάπα ἵνα ἐπιτύχῃ διὰ τῆς φιλικῆς μεσολαβήσεως τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας παρὰ τῷ Σουλτάνῳ τὴν ἀποκατάστασιν (*restitution seiner Kirche*) ἐν τῷ θρόνῳ αὐτοῦ.

Ἡ τῷ Κρουσίῳ ἀνακοινωθείσα ἐπιστολὴ φέρει χρονολογίαν : 6 Φεβρ. ἀπὸ Ρώμης [1588.] Ἐντεῦθεν δυνατὸν ἵνα γνωρίσωμεν τὰς ὑψηλὰς κορυφὰς πρὸς ἃς θὰ ὑπεβάλλετο ἡ παράκλησις. Ἦσαν ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας Ἐρρίκος ὁ Γ' (1574—1589), τριτότοκος υἱὸς Ἐρρίκου τοῦ Β' καὶ Αἰκατερίνης τῆς ἐκ Μεδίκων καὶ Σουλτάνος ὁ Μουράτ ὁ Γ' (1574—1595—[1003 Ἐγείρωσις]) ἐφ' οὗ καὶ ἡ Παμμακάριστος ἐν ΚΠόλει ἀφηρέθη διὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν καὶ εἰς μωαμεθανικὸν τέμενος μετεβλήθη (Φετχιέ, ἀλλὰ καὶ Μουραδιέ). Ἐγνώριζεν ἄραγε ὁ Γαβριήλ ὅτι τοιαύτην τινὰ μεσολάβησιν εἶχεν ἀναλάβῃ ὁ φίλος καὶ σύμμαχος τῆς Τουρκίας Ἐρρίκος παρὰ τῷ Σουλτάνῳ καὶ παράκλησιν² ὅπως ἡ Τουρκικὴ Μεγαλειότης μὴ δώσῃ πιστὴν εἰς τὰς διαβολὰς καὶ οὐκοφαντίας τῶν ἐχθρῶν τοῦ πατριάρχου ΚΠόλεως (Ἰερεμίου τοῦ Β')... ἀναλάβῃ δ' αὐτὸν ὑπὸ τὴν ὑψηλὴν αὐτοῦ

1. Πρὸς βλε : τί διὰ τὸ Ἀχριδῶν ἠύχετο ὁ καλὸς Κρούσιος ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 4 ἐγγράφῳ.

2. Ἔτη κεινημένα ἐν Γαλλίᾳ. Οὐγενότοι. Ὅρα Ἱστορίαν οἰανδήτινα διὰ τὸ δευτέρον ἡμῖσι τῆς ἑκατονταετηρίδος ταύτης.

3. Ἐν σ. 328 τοῦ Γ'. τῆς Συλλογῆς τῶν Συνθηκῶν τῆς Υ. Π. (Recueil des Traités τοῦ βαρῶνου Testa). Ἡ ἐπιστολὴ ὑπὸ ἡμερ. 11 Μαΐου τοῦ 1584 Ἡ ἐπιστολὴ ἐγράφη δύο μῆνας μετὰ τὴν ἀπὸ τοῦ θρόνου ἔξωσιν τοῦ πατριάρχου, διότι τῇ 20 Μαρτίου κατεῖχε τὸν οἰκουμ. θρόνον Παχώμιος ὁ Β'. Παρὰ Σάθα, Σχεδιάσμ. σ. σα', ἐν ἧ καὶ μετάφρασις τῆς ἐπιστολῆς.

προστασίαν (en toute bonne et favorable protection), ὁ δὲ ἐν ΚΠόλει πρεσβευτῆς Germiny ἐποιεῖτο ἐντόνους ἐπὶ τούτῳ ἐνεργείας μετὰ ἀξιοζηλεύτου εἰλικρινείας¹. Τί ἐγένετο, παρέλκει ἢ ἔρρυνα ἐν τῷ μέρει τούτῳ ὑπ' αὐτοῦ τουλάχιστον. Ἄλλ' ἢ φράσις τοῦ γάλλου *παδισαχ* ἢ *ἐν ἄλλῃ* ἐπιστολῇ διὰ τὰς γαλλικὰς ὑποθέσεις τῷ πρεσβευτῇ μετ' αὐτὰς προστεθειμένη ἔμεινεν ἔτι ἐν ταῖς γραπταῖς μου σημειώδης «Je vous recommande, ἐπισυνῆπτεν ἐν τέλει ἄνευ προσθήκης ἄλλων λέξεων: le patriarche de Constantinople».

§ 18. Τίνες ἦσαν ἄρα γε οἱ λόγοι, δι' οὓς ὁ Γαβριὴλ δὲν τοιμᾶ ἵνα ἐπανίδῃ τὴν θεόθεν λαχοῦσαν αὐτῷ ἐπαρχίαν καὶ πρὸς τοῦτο μεσολαβήσεις ἐκλιπαρεῖ; ἦσαν οἰκονομικοὶ ἢ ἦσαν πολιτικοὶ; Καὶ τὸ σημεῖον τοῦτο ἐξεταστέον ὑπὸ τοῦ μέλλοντος ἵνα συμπληρώσῃ τὰ ἐμὰ διδόμενα ἐπεξεργασίας χρῆζοντα. Ὑπηρετῶν τῇ ἐπεξεργασίᾳ ταύτῃ, ἦν εὐχομαι ταχεῖαν ἐπισημειοῦμαι ὅτι ἐν ὑποσημειώσει τινί, ἦν παρατίθησιν ὁ τῶν μεσαιωνοδικῶν πρύτανις μακαρίτης ἐκεῖνος ὁ Σάθας ἐν τῇ *Τουρκοκρατουμένη Ἑλλάδι*² ὁ Γαβριὴλ ἀναφέρεται *πιθανῶς ὡς συνεννοούμενος* διὰ τὰ ἐπαναστατικὰ σχέδια ἐν Πελοποννήσῳ τοῦ Μονεμβασίας *Μακαρίου* καὶ τῶν σὺν αὐτῷ³, Ἄλλ' ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἐὰν ἦτο ἔνοχος ἢ ὑποπτος, πῶς εὐρίσκειται ἐν ΚΠόλει κατὰ τὸ 1588⁴ καὶ μάλιστα πῶς ὑπὸ τοιοῦτον παρελθὼν ἐξελέγη Ἀχριδῶν τῷ 1584⁵; ἀντὶ τοῦ *Θεοδούλου* κηθαιρεθέντος;

§ 19. Ὁ *Μακάριος*, ἀρχιεπίσκοπος Ἐπιδαύρου, ὁ ἐκ τοῦ περιφανοῦς οἴκου Μελισσηῶν καὶ Κομνηνῶν φιλόπατρις καὶ γενναῖος ἀπεβίωσε τῇ 1β' Σεπτεμβ. τοῦ 1585 ἐν Νεαπόλει⁶. Ἐπιτύμβιον ἐν τῇ ἐλληνικῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Νεαπόλεως ἀναγράφει τὰ κατ' αὐτὸν καὶ τὸν

1. Charriere: Négociations de la France dans le Levant. Paris. 1848—1860 4ον. Ἐν τῷ Δφ τόμῳ ἀπὸ σ. 246—198 ἡ ἀλληλογραφία τοῦ γάλλου πρεσβευτοῦ Germiny (Correspondance—Lettres.) ἐξῆς πολλὰ δυνάμεθα ἵνα διδαχθῶμεν. Δυστυχῶς τὸ σπουδαιότατον τοῦτο σύγγραμμα ζητηθὲν ἐν τῇ ἐνταῦθα Βιβλιοθήκῃ, ὡς καὶ τοῦ Testa ἡ πολυτιμωτάτη συλλογὴ, δὲν εὐρέθη. Θέμα ὠραῖον ἵνα ἀναλάβῃ τις τῶν ἡμετέρων πρὸς σύνταξιν εἰδικῆς μελέτης ἐθνικωτάτου ἐνδιαφέροντος.

2. Ἀθήνησι. 1869. 8.

3. Ἐναγωνιστήτως τὰ ἐν 174—176, ὑφ' ἧν ἢ μακρὰ σημειώσεις.

4. Ὅρα ἐγγραφον ὑπ' ἀρ. 2.

5. Ὅρα ἐγγραφον ὑπ' ἀρ. 2.

6. Ὁ Μακάριος ἦτο *qua pace qua bello illustris...* Le grand Bibl. Hellénique du XVIIe siècle, Paris, 1903 σ. 486. Σάθα, Τουρκοκρ. Ἑλλάς σ. 175—176.

ἀδελφὸν αὐτοῦ παρὰ **Σάθα** ¹ τελευταῖον ὅμως παρὰ Legrand ἀκριβέ-
στερον δημοσιευόμενον ².

Νέον Κουρί
Θεσσαλονίκης

B. A. ΜΥΣΤΑΚΙΔΗΣ
Διδάσκαλος τῆς Μ. τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας

(ἀκολουθεῖ)

Διορθωτέα ἐν τῷ παρελθόντι τεύχει :

Ἐν	σελ.	72 § 3	ἀντὶ	ἐκίνων	ἀνάγνωθι	ἐκίνων	
>	>	76 § 7	>	Ἀκριδῶν	>	Ἀκριδῶν	
>	>	77 § 8	κάτω	>	1761	>	1767.

1. *Σάθα*, *αὐτόθι*.

2. Legrand: ἐνθ' ἀνωτέρω σ. 486—487. Σ. Σ. Θ. Ὁ ἐλλ: συγγρα-
φεὺς ἀσθενήσας ἀφήκε τὸ μέρος τοῦτο οὕτως ἔχον εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο,
παρακαλεῖ δὲ ἵνα ληφθῇ τοῦτο διὰ τὰ περαιτέρω συμπεράσματα, καὶ παρα-
βληθῶσιν αἱ ὑποδεικνυόμεναι πηγαί.